

Ünite

12

Cümle Türleri

Hangi
KPSS?

Hangi Tipte Sorulur?

ÖSYM son 5 senedir "Cümle Türleri" ünitesinden soru sormadı.

YÜKLEMİNE GÖRE CÜMLELER (Yüklemin Türüne Göre)

1. İSİM CÜMLELERİ

Yüklemi ad veya ad soylu sözcük ya da sözcük öbeği olan cümlelerdir. Yüklemi eylem olmayan bütün cümleler ad cümlesidir.

Dikkat Edilmeli

Yüklemi isim veya fiil olan cümlelerde dikkat edilmesi gerekenler yüklem sesteş sözcükten oluşması, kökteş sözcükten oluşması veya fiilimsiden oluşmasıdır. Eğer ki yüklem sesteş veya kökteş sözcükse cümledeki anlamından çıkartılır isim mi, fiil mi olduğu. Eğer yüklem fiilimsiden oluşmuşsa fiilimsiler isim kabul edildiği için yüklemi bakımından isim cümlesi kabul ediliyor, dikkat et!

ÖRNEK Yüreğinde daima çok büyük acılar vardı.

Onların hedefi bu sene KPSS'yi kazanmaktı.

Bu kitapların hepsi sizinmiş.

Küçükken çok yaramaz bir çocukmuş.

Şimdi herkes senin gibi.

Derse geç kalanlar Celil ve Asaf'tı.

Son yediğimiz erikler çok ekşiymiş. (isim)

Erikler dışarıda kalınca çok ekşiymiş. (fiil)

2. FİİL CÜMLELERİ

Yüklemi basit ya da bileşik çekimli eylem olan cümlelerdir. Yüklem köküne değil tamamına bakılır.

ÖRNEK Sınava geç kalmadan salona vardı.

Bütün öğrenciler bu sene sınavı kazanmayı amaçlamıştı.

Önerilerimizi bir türlü kabul etmemişti.

Öğretmenin sorduğu soruyu bir türlü çözemedik.

O, hiçbir zaman derse geç girmez.

Eşim her gün kapıda bekliyordu bizi.

ÖGE DİZİLİŞİ BAKIMINDAN CÜMLELER (Yüklemin Yerine Göre)

1. KURALLI CÜMLE

Türkçede yüklem sonda bulunmalıdır. Yüklem sonda bulunmaz ise o cümle kurallı cümle olmaktan çıkar.

ÖRNEK Derslerimiz mayıs ayında kaldığımız yerden başlayacak.

Dışarı çıkamadığı için bu aralar çok mutsuzmuş.

Ahmed Arif, en sevdiğim şairdir.

Şüphesiz ki ALLAH bizimle beraberdur.

Utanmıyorsan dilediğini yap.

2. DEVRİK CÜMLE

Yüklemi cümlenin sonunda bulunmayan cümlelerdir. Bu tür cümlelerde yüklem cümlenin başında veya ortasında bulunabilir.

ÖRNEK Doğanın canlandığı bir mevsimdir ilkbahar.

Doğmuyor güneş artık şöyle gönlümce.

Hâlâ bekliyorum seni anılar sahilinde.

Gelir misin mezarıma, elinde bir demet yasemenle?

Bir başkadır benim memleketim!

3. EKİLTİLİ CÜMLE

Yüklemi yazılmayıp yüklemine okuyucunun, zihninde tamamlaması beklenen cümledir. Eksiltili cümlelerin sonuna üç nokta konur.

Dikkat Edilmeli

Yüklem dır, “-tır” eki alabiliyor ise eksiltili sayılmaz.

ÖRNEK Dürüst insanları severim, sahtekârları asla...

Kiminin parası, kiminin duası...

Borç vermekle, düşman vurmakla...

Dağın tepesine çıktığınızda karşınızda uçsuz bucaksız bir ova...

ANLAMLARINA GÖRE CÜMLELER

1. OLUMLU CÜMLE

Cümlede yüklem durumundaki eylemin gerçekleştiğini, gerçekleşiyor olduğunu, gerçekleşeceğini veya yüklem durumundaki varlık ya da kavramın var olduğunu, bulunduğunu bildiren cümlelerdir.

Dikkat Edilmeli

Olumlu cümlelerde cümlenin üzerimizdeki bıraktığı hisse aldanılmamalı, önemli olan işin yapılıp yapılmadığıdır.

ÖRNEK Hakkâri kırsalında yapılan operasyonda 9 askerimiz şehit düştü.

Hamile kadın çocuğunu anbean kaybediyor.

Gördüğüm en çirkin kadındı.

Bir eylül idi içimde başlayan şey.

Midesi bulandığından hâli çok kötüydü.

2. OLUMSUZ CÜMLE

Cümlede yüklem durumundaki eylemin gerçekleşmediğini veya yüklem durumundaki varlık ya da kavramın var olmadığını, bulunmadığını bildiren cümlelerdir.

Eylem cümlesinde olumsuzluk -ma / -me (geniş zamanda -maz, -mez) ekiyle sağlanır.

Ad cümlesinde olumsuzluk “değil / yok” sözcükleriyle ya da “-sız, -siz” ekiyle sağlanır.

ÖRNEK Sokaklar bu aralar kalabalık değildi.

İnsanlar onca uyarıya rağmen tedbir almıyor.

Göz alabildiğine uzanan bu tarlalar verimsiz idi.

Hamile kadın kazada ölmedi.

3. ANLAMCA OLUMSUZ YAPICA OLUMLU CÜMLE

Bazı cümleler, olumsuzluk ifade eden ek ya da sözcük almadığı hâlde olumsuz anlam taşıyabilir. Böyle cümlelere yapıca olumlu, anlamca olumsuz cümle denir.

ÖRNEK Senden ayrı kalmaya dayanacak gücüm mü var? (gücüm yok)

Ben hiç sonunu kestiremediğim işe girer miyim? (girmem)

Ne sen Leyla’sın ne de ben Mecnun.

(Sen Leyla değilsin, ben de Mecnun değilim)

Sanki bu olayın bütün sorumlusu benim. (ben değilim.)

Sana artık kim inanır.

4. ANLAMCA OLUMLU YAPICA OLUMSUZ CÜMLELER

Bazı cümleler, olumsuzluk ifade eden ek ya da sözcük aldığı hâlde olumlu anlam taşıyabilir. Böyle cümlelere yapıca olumsuz, anlamca olumlu cümle denir.

ÖRNEK Sen yemek yaparsın da ben hiç beğenmez miyim? (beğenirim)

Neden böyle davrandığını anlamıyor değilim. (anlıyorum)

Aslında o da anlayışsız değil. (anlayışlı)

Neden üzülüyorsun, sanki sana iş mi yok? (var)

5. SORU CÜMLELERİ

Bir duyguyu, düşüncüyü soru yoluyla anlatan veya soru yoluyla bilgi almayı amaçlayan cümlelere **soru cümlesi** denir.

ÖRNEK Neden sen de bizimle yarınki geziye katılmıyorsun?

Sınavdaki soruların kaçını cevaplayabildin?

Sınav kaçta başlayacak?

Bu soruyu kim çözebilir?

Bir cümlenin soru cümlesi olabilmesi için, içinde soru anlamı kazandıran sözcüklerin olması yeterli değildir. Önemli olan, o cümleyi okuduğumuzda cevap verme ihtiyacı hissetmemizdir.

ÖRNEK Oraya nasıl gideceğimi bilmiyorum.

6. ÜNLEM CÜMLELERİ

Bir korkuyu, bir sevinci, bir şaşkınlığı, bir coşkuyu, bir hayranlığı, vb. dile getiren cümlelere ünlem cümlesi denir.

ÖRNEK “A, sen yine mi geldin?” cümlesinde şaşma,
“Aman çukura düşmeyelim!” cümlesinde uyarma,
“Yazık, çocuk annesiz kalmış!” cümlesinde acıma,
“Vah vah, bu yaşında başına gelene bak çocuğun!” cümlesinde
üzülme,
“Oğlum, şu kitabı getirsene!” cümlesinde seslenme ile ünlem
sağlanmıştır.

YAPISINA GÖRE CÜMLELER

1. BASİT CÜMLE

Yan cümlecığı bulunmayan, yani bir yargıdan oluşan cümledir.

ÖRNEK Uzun ve yorucu bir günün ardından hepimiz uyuyakalmıştık.

Okulun kitaplığı benim için eşsiz bir hazinedi.

Adamın iyisi iş başında belli olur.

Tek ihtiyacımız sürekli çalışmaktır.

2. BİRLEŞİK CÜMLE

Tek bir yüklemi ve bu yükleme bağlı en az bir yan cümlecığı bulunan cümlelere birleşik cümle denir.

Girişik Birleşik Cümle

Yüklem + fiilimsi olan cümlelerdir.

ÖRNEK Depremde yıkılan evler bu yıl yeniden yapıldı.

Yaşlı adam yüzünü buruşturarak elini bana uzattı.

Karanlıkta onun radyo konuşmasını dinliyordum.

Tek ihtiyacımız olan şey çalışmaktır.

İç-İçe Birleşik Cümle

Temel cümleye ilave olarak bir iç cümle veya alıntı olan cümlelerdir.

ÖRNEK Hz. Muhammed, “Utanmıyorsan dilediğini yap.” buyurmuştur.

Dostoyevski “Sevgi her zaman karşılık görür, kin de.” demiştir.

Bahçe kapısında “Park etmeyiniz!” yazılıydı.

Huzur bu toprakları çoktan terk etti, dedi.

Şartlı Birleşik Cümle

Yan cümlecığı dilek-şart (-sa, -se) kipiyle kurulan bileşik cümledir. Dilek-şart kipinin oluşturduğu bölüm yan cümleciktir.

ÖRNEK Beni dikkatli dinlerseniz konuyu anlarsınız.

Yeterli çalışırsan istediğin puanı alırsın.

Bu yoldan giderseniz havaalanına daha çabuk varırsınız.

mi'li Birleşik Cümle

Yan yargısının içinde mi soru edatı bulunun cümlelerdir. Burada “mi” soru sorma görevinde kullanılmaz.

ÖRNEK Evine erken geldi mi mutluluğu yüzünden okunurdu

Öğretmenimizi kapıda gördük mü kaçacak delik arardık.

Güldü mü cenazeye benzerdi.

ki'li Birleşik Cümle

Yan cümleciği temel cümleciğe “ki” bağlacıyla bağlanan bileşik cümledir.

ÖRNEK Anladım ki hep çile çekermiş anneler.

O kadar çok şaşırılmıştı ki hiçbir şey söyleyemedi.

Şiiri o kadar güzel okudu ki mest olduk.

Kitapları öyle seviyor ki evinde bir kütüphanesi var.

3. SIRALI CÜMLE

Birden fazla yüklemi bulunan yargıların virgül ya da noktalı virgülle bağlandığı cümlelerdir.

ÖRNEK Gözlerinde yıldızimsı parıltılar olurdu, ben öyle düşünürdüm.

Mart kapıdan baktırır; kazma kürek yaktırır.

Adamı yanına çağırırdı, gülerek azarladı.

Bu hafta hava sıcaklıkları normalin üstündeydi, insanlar kışın ortasında bahar havası yaşadı.

İnsanlar yanlış yapabilir, büyük insanlar yanlışlarını anlar.

Sokağımıza macuncu gelirdi, hepimiz çevresine toplanırdık, parası olan macun alırdı, fakir olan yiyeceklere mahzun mahzun bakardı.

Bağımlı Sıralı Cümle

Ögelerinden en az biri ortak olan sıralı cümlelerdir.

ÖRNEK Mavi kazağı aldı, annesine hediye etti. (Özne, nesne ortak)

Geldim, gördüm, yendim. (Özne ortak)

Bir söyle, iki dinle. (Özne ortak)

Babam Diyarbakır'a gitti, biz de gideceğiz. (Dolaylı tümleç)

Müdür, başarılı öğrencileri sahneye çağırırdı, tek tek kutladı. (Özne ve nesne ortak)

Bağımsız Sıralı Cümle

Herhangi bir öge ortaklığı bulunmayan birden fazla yüklemi olan cümlelerdir.

ÖRNEK Bizim çocukluk yıllarımızda sokağımıza dondurmacı gelirdi, hepimiz çevresinde toplanırdık.

Hava çok soğuktu, biz hiç üşümüyorduk.

Ben okula gittim, kardeşim koşarak eve geldi.

Bin dost az, bir düşman çok.

Dilin kemiği yok, bildiğini söyler.

NOTLAR

Lined area for notes on the left side of the screen.

Lined area for notes on the right side of the screen.